

Генезис культури

1. Типологія культури
2. Особливості первісної культури

Типологія культури

- **Типологія культури** - вчення про видові відмінності культур, основні типи світової культури.
- Типологія є одним із найважливіших засобів і прийомів теоретичного аналізу культури.
- **Типологічний аналіз дає можливість** виявити найбільш загальні і найбільш істотні характеристики, ознаки, сторони культури.

Різні критерії можуть покладатися в основу типології культур, зокрема:

- зв'язок з релігією;
- належність культури;
- регіонально-етнічна особливість;
- належність до історичного типу суспільства;
- господарювання;
- сфера суспільства або вид діяльності;
- зв'язок з територією;
- спеціалізація;
- рівень майстерності й тип аудиторії (висока, чи елітарна, народна, масова культура).

- Типологія за принципом **господарювання**:
  - • Культура мисливців та збиральництва
  - • Культура городництва й фермерів
  - • Культура скотарів
  - • Культура землеробів
  - • Промислова (індустріальна) культура

Критерії класифікації культури

Основание	Пример
- по религиозному	Языческая, христианская
- по месту и времени	Восточная, Западная
- по историческому	Античность, Возрождение
- по национальному	Русская, немецкая
- по отношению человека и общества	Коллективистские, индивидуалистич.
- по социальному действию	Традиционные, целерациональные
- по психологическому	Интравертные, экстравертные
- по хозяйственному	Кочевнические, земледельческие
- по формационному	Первобытная, феодальная
- по классовому	Дворянская, пролетарская
- по политическому	Революционная, реакционная
- по социальному	Этническая, национальная
- по гендерному	Мужские, женские
- по средствам передачи	Устная, письменная, экранная

Проте це не означає, що одні з них є більш вірними, а інші – ні, питання оцінювання тут не може виникати, бо йдеться про плюралізм знання, можливість інтерпретацій з різних точок зору.

Регіональна типологія світової культури

- • Європейсько-північно-американський культурний регіон
- • Далекосхідний культурний регіон
- • Індійський культурний регіон
- • Тропічно-африканський культурний регіон
- • Латиноамериканський культурний регіон
- • Арабо-мусульманський культурний регіон

Типологія на основі цивілізаційно- конфесіонального принципу:

- • Конфуціансько-даоський тип культури
- • Індо-буддійський тип культури
- • Ісламський тип культури
- • Християнський тип культури

- **Форми культури** – це такі сукупності правил, норм, моделей поведінки людей, котрі не є автономними утвореннями; вони також не є складовою частиною якого-небудь цілого (Елітарна культура, народна культура і масова культура).

- **Типи культури** – це такі сукупності норм, правил, моделей поведінки людей, котрі утворюють відносно замкнені області, але не є частинами одного цілого (національна етнічна, історична).

- **Види** культури - сукупності правил, норм, моделей поведінки, котрі є різновидами культури загалом (домінуюча (загальнонаціональна) культуру, субкультура й контркультура).

Елементи культури

- Цінності та установки
- Соціальна структура суспільства
- Мова
- Способи комунікації
- Релігія

КУЛЬТУРА

- **Елітарна культура** (англ. *High culture*) — культура, що ґрунтується на існуванні специфічних форм мистецтва, зрозумілих лише невеликій групі людей, які мають досить високий інтелектуальний рівень, відповідні духовні запити, особливу художню сприйнятливість.

Объекты элитарной культуры

- **Масова культура (або: маскульт, маскультура поп-культура, популярна культура) — культура, популярна серед широких верств населення в даному суспільстві та переважно комерційно успішна, елементи якої знаходяться в різних сферах життя: в кулінарії, одязі.**

Риси масової культури

- Загальнодоступність
- Легкість сприйняття
- Спрощеність
- Розважальсть
- Багатоликість

Елітна та масова культура

Высший класс

Средний класс

Нижший класс

- **Субкультура** — це частина загальної культури нації, яка в окремих аспектах відрізняється або протистоїть цілому — домінуючій культурі, але в головних рисах вона погоджується й продовжує культуру націй.
(хіпі, панки, хіп-хоп (брейкінг), готи)

Інші класифікації культури

- Німецький філософ **Ф. Ніцше** (1844 — 1900) для розрізнення типів культур використовує міфологічні образи богів грецького Олімпійського пантеону, в основу, покладаючи – „**аполлонійське**” і „**діонісійське**” начала (джерела буття та творчості).

У грецькому пантеоні боги Аполлон і Діоніс протилежні символічні типи, вони символізують протилежність небесного й земного начал.

- **Аполлонійськ**
е
начало: раціон
альне, міра,
золота
середина,
іллюзійно-
оптимістичне,
стан спокою,
індивідуальніст
ь

- **Діонісійське**
начало: ірраціо
нальне,
надмірне
буйство,
трагічно-
героїчне,
порушення
спокою,
неспокій,
нівелювання
індивідуальності
і через містичну
єдність.

- Саме ці протилежні за своєю природою начала у концепції Ніцше покладаються в основу типології культурних феноменів. У такий спосіб також відрізняються мистецтва пластичних образів (аполонійські) і непластичне мистецтво музики (діонісійські).

- В ХХ ст. увага дослідників вже зосереджується не на дослідженні констант, що існують у більш-менш незмінному вигляді у всіх культурах і тим самим дають можливість говорити про культуру взагалі, а на різноманітності культурного оформлення людиною свого існування, відмінностях різних культур.

- Змінився власне предмет культурологічного дослідження:
- не культура людства стала предметом, а конкретні культури.

Циклічні теорії культурного розвитку

- Під культурними циклами при цьому розуміють певну послідовність фаз зміни та розвитку культури, які закономірно змінюють одна одну і при цьому мисляться як такі, що повертаються та повторюються.
- Тут очевидною є аналогія з людським життям: дитинство, юність, зрілість, старість і смерть.

НАПРИКЛАД

- О.Шпенглер у найвідомішій своїй праці **«Присмерк Європи»**, розглядав культуру не як єдину загальнолюдську, а як розколону на окремі культури, кожна з яких проявляється на основі власного унікального «прафеномену»

8 культурно-історичних типів:

- єгипетська, індійська, вавилонська, китайська, «аполлонівська» (греко-римська), «магічна» (візантійсько-арабська), «фаустівська» (західноєвропейська) і культура майя.

2. Особливості первісної культури

- Первісна культура у часі є найдовшим періодом у розвитку культури.
- **Хронологічні рамки є приблизними:** початок - 1,5-2 млн. років тому і завершення - рубіж IV - III тис. до н.е.

Найзначнішими епохами всесвітнього культурного

процесу є:

- культура збиральництва і полювання,
- епоха неолітичної революції і ранньої землеробської культури,
- культура Стародавнього Сходу,
- антична (грецька та римська) культура,
- культура Середньовіччя,
- культури Відродження,
- культура Реформації,
- культура Нового часу
- культура ХХ-ХХІ ст.

Періоди			Дати (до н. е.)		
Залізний вік					
Бронзовий вік			1 тис.		
Енеоліт			3 тис.		
Кам'яний вік	Неоліт		5 тис.		
	Мезоліт		7 тис.		
	Палеоліт	Пізній		10 тис.	
		Середній (мустьє)		35 тис.	
		Ранній	Ашель		150 тис.
			Олдовейська доба (Африка)		1 млн
			2,5—3 млн		

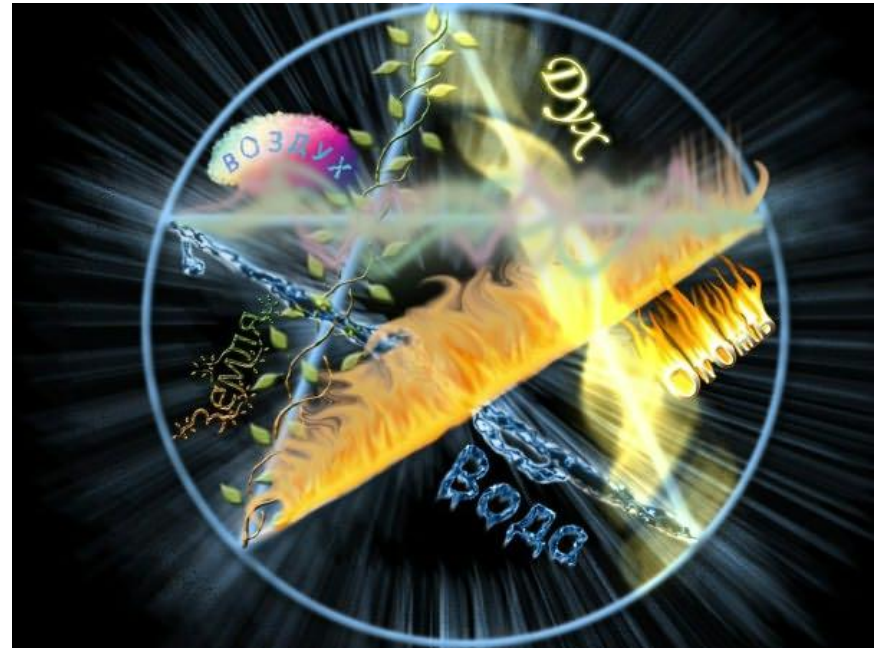

Риси первісної культури:

- Злитість людини із природою
- Злитість індивіда із колективом
- Антропоморфізм – олюднення природи
- Чуттєве сприйняття навколишньої дійсності
- Фантастичність – нереальність
- Ритуальність, що слугувала впорядкуванню і стабілізації життєдіяльності соціуму

Ранні форми релігії:

- **Магія** – це дії та обряди, що здійснюються з метою вплинути надприродним шляхом на довкілля, тварин або людину.

- **Фетишизм** (від португальського: талісман, ідол) — наділення предметів (фетишів) чарівною здатністю умисно впливати на людину та її життя. Пережитки Ф. зберігаються у вірі в амулети, талісмани, обереги.

- **Фетиш** – матеріальний предмет, який обирається людиною або плем'ям за божество, особливо поширений у відсталих народів Африки та Австралії . Це може бути дерево, море, каміння.

- **Тотемізм** – віра в тварину або рослину, яку давні люди вважали предком роду, з якою зв'язували своє існування і добробут. Частіше тотем був твариною, рідше – рослиною.

- Тотему приписувалися надприродні можливості, йому поклонялися. Тотемізм набув значного поширення, він існував у всіх народів на первісній стадії.

- **Анімізм** – віра в існування душ і духів. Анімістичні образи – це, по-перше, душі живих людей; по-друге, духи померлих пращурів (тому анімізм нерозривно пов'язаний з культом предків); по-третє, уособлення сил природи (душі озер, гаїв, вітрів тощо).

- Звідси виникають погребальний культ, культ предків і розвиток вірувань в загробне існування душі, потойбічне життя.

- **Табу** — категорична заборона. Табу можуть належати як до окремих осіб, так і до суспільних груп у цілому. За уявленнями давніх людей, порушення Табу каралося вищими силами. Табу було частиною загальної системи соціального контролю, найдавніших правових і моральних уявлень.

- Племя Каян

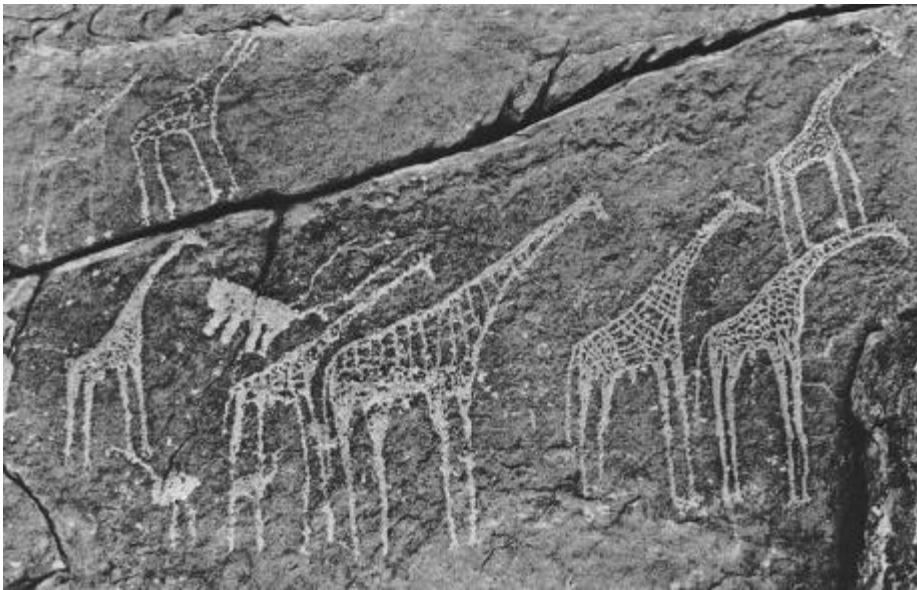
- **Культ предків** — одна з ранніх форм релігії, що полягає у поклонінні душам померлих пращурів, яким приписується здатність впливати на життя нащадків.

- В пізньому палеоліті відбулась **поява мистецтва**, окремі перші прояви якого відбувались ще у попередньому періоді.
- Пізньопалеолітичні зображення в гроті Мамонта з Кам'яної Могили.

- **Кам'яна Могила** — світова пам'ятка давньої культури в Україні поблизу Мелітополя смт. Мирне у Закарпатській області над річкою Молочною, Національний історико-археологічний заповідник. Пагорб, що тисячоліттями служив людям вівтарем для відправлення релігійних обрядів, містить декілька тисяч унікальних стародавніх наскельних зображень — петрогліфів.

- **Петрогліфи (наскельн і зображення) —** висічені зображення на кам'яній основі (грец. *πέτρος* - камінь і грец. *γλυφή* - різьблення), що є важливим історичним джерелом

ЦІКАВО ЗНАТИ: Стоунхендж

- Найбільш дивовижною давньою пам'яткою є **Стоунхендж** у Великій Британії. Тут поєднано три споруди різного часу.
- Найдавніша з них – утворене валом і ровом коло діаметром 115 метрів.
- Посередині кола – кільце із 56 м.
- Пізніше посередині кільця були збудовані два кола з вертикально поставлених каменів (38пар).
- Третю споруду було зведено в епоху бронзи, близько 3,5 тис. років тому. Це закопані в землю тесані камені висотою близько 8,5 м і масою близько 26 т. На них також лежать камені.

- Споруди Стоунхенджа слугували давнім жителям цих місць для визначення часу рівнодення, змін сезонів, років, передбачення сонячних затемнень.

